

"עיקר כל המצוות ליושבים בארץ ה' "

"Yishuv Eretz Yisrael: 1 of 613,
or the Ultimate Dimension of All 613?"

א. בראשית (מח: ז):

ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל בארץ כנען בדרך בעוד כברת ארץ לבא אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת הוא בית לחם.

ב. רמב"ן (בראשית מח: ז):

ואקברה שם - וידעתי שיש בלבבך עלי, אבל דע לך שעל פי הדיבור קברתיה שם שתהא לעזרה לבניה כשיגלם נובזראדן והיו עוברים דרך שם יצתה על קברה ובקשה רחמים עליהם, שנאמר (ירמיה לא: יד) קול ברמה נשמע רחל מבכה על בניה, והקב"ה משיבה יש שכר לפעולתך וגוי' ושבנו בנים לגבולם, לשון רש"י:

וצריך על כל פנים שיהיה רמז במקרא לטעם הזה שאמר באגדה זו - ושמא זהו מה שאמר הכתוב מתה עלי רחל בדרך, ואקברה שם בדרך, כלומר בדרך אשר יעברו בה בניה מתה ושם קברתיה לטובתם, כי היא לא מתה בדרך רק ברמה שהיא עיר בארץ בנימין ושם נקברה, אבל בדרך של עתיד מתה, והכתוב לא יפרש בעתידות רק ירמוז בהם:

ועל דרך הפשט גם כן אמר לו כן כמתנצל, שלא יחר ליוסף בראות חפצו בקבורת המערה על שלא קבר אמו שם, וכאשר קבר שם את לאה, ולכך אמר לו כי מתה בארץ כנען ולא נקברה בחוצה לארץ כאשר תהיה קבורת מצרים ליעקב, ומתה בדרך בפתע פתאום ולא יכול לקברה שם, כי איך יעזוב את בניו ואת מקנהו בדרך וילך מהרה עמה למערת המכפלה, ואיה הרופאים והרפואות לחנט אותה וזה טעם "עלי" ואף על פי שמערת המכפלה אינה רחוקה משם רק כחצי יום, היה יעקב כבד מאד במקנה הגדול ובני בית ולא יגיעו שם רק בימים רבים, וכן עשה בדרך ההוא ימים רבים עד בואו אל אביו ושנו חכמים (מ"ק כז) ולא של נשים לעולם מפני הכבוד:

ואני סבור שהיו אלו דברי התנצלות, וגם יוסף יודע שמתה בדרך ונקברה בארץ, וכבוד עשה לה במותה, אבל הכוונה ליעקב שלא הוליד אותה למערה כדי שלא יקבור שם שתי אחיות, כי יבוש מאבותיו, ולאה היא הנשאת לו ראשונה בהיתר, ורחל באהבתו אותה בנדר אשר נדר לה לקחה:

ג. בראשית כו:

(ג) גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך כי לך ולזרעך אתן את כל הארצת האל והקמתי את השבעה אשר נשבעתי לאברהם אביך. (ד) והרביתי את זרעך ככוכבי השמים ונתתי לזרעך את כל הארצת האל והתברכו בזרעך כל גויי הארץ. (ה) עקב אשר שמע אברהם בקלי וישמר משמרת מצותי חקותי ותורת.

ד. רמב"ן (בראשית כו: ה):

וישמור משמרתו לשון רש"י בקולי כשנסייתי אותו, משמרת-י- גזירות להרחקה כגון שניות לעריות שבות לשבת, מצות-י- מצות שאלו לא נכתבו דין הוא שיכתבו כגון גזל ושפיכות דמים, חקות-י- דברים שיצר הרע ועו"ג משיבין עליהם כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנו שאין טעם בדבר אלא המלך גזר חקו על עבדיו, ותורת-י- להביא תורה שבעל פה הלכה למשה מסיני:

ואם כן יהיה כל זה בנוי על דעת שהיה אברהם מקיים ומשמר את התורה עד שלא נתנה, וכך אמרו (ב"ר צד ג) בפסוק ויתן להם יוסף עגלות (להלן מה כא), שפירש ממנו בפרשת עגלה ערופה שהיה עוסק בתורה כשם שהיו אבותיו, ועד עכשו לא נתנה תורה, והרי כתוב וישמור משמרת מצותי חקותי ותורותי ושם אמרו שהיה משמר אפילו דקדוקי תורה והיה מלמד לבניו וכו':

ויש לשאול, אם כן איך הקים יעקב מצבה (להלן כח יח) ונשא שתי אחיות, וכדעת רבותינו (ב"ר עד יא) ארבע, ועמרם נשא דודתו (שמות ו כ), ומשה רבינו הקים שתיים עשרה מצבה (שם כד ד), והאיך אפשר שיהיו נוהגים היתר בתורה במה שאסר אברהם אביהם על עצמו וקבע לו השם שכר על הדבר, והוא יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ללכת בדרך וביעקב דרשו (ב"ר עט ו) ששמר את השבת וקבע תחומין ואפשר שיהיה זה בשבת מפני שהיא שקולה ככל התורה כולה (ירושלמי ברכות פ"א ה"ה), שהיא מעידה על מעשה בראשית...

והנראה אלי מדעת רבותינו שלמד אברהם אבינו התורה כלה ברוח הקדש ועסק בה ובטעמי מצותיה וסודותיה, ושמר אותה כולה כמי שאינו מצווה ועושה, ושמירתו אותה היה בארץ בלבד, ויעקב בחוצה לארץ נשא האחיות, וכן עמרם, כי המצות משפט אלהי הארץ הן, אף על פי שהוזהרנו בחובת הגוף בכל מקום (קדושין לו:) וכבר רמזו רבותינו הסוד הזה (בספרי דברים פסקא מג), ואני אעירך בו בעזרת השם (ויקרא יח כה, דברים יא יח)... ועל דרך הפשט...

ה. רמב"ן (ויקרא יח:כה)

וזו היא מצות יעקב אבינו לביתו ולכל אשר עמו בשעת ביאתם לארץ (בראשית לה ב) הסירו את אלהי הנכר אשר בתוכם והטהרו והשם לו לבדו נתכנו עלילות שמתה רחל בדרך בתחילת בואם בארץ, כי בזכותה לא מתה בחוצה לארץ, ובזכותו לא ישב בארץ עם שתי אחיות והיא היתה הנשאת באיסור האחוה ונראה שנתעברה מבנימין קודם בואם בשכם ולא נגע בה בארץ כלל, מפני הענין שהזכרנו.

ו. כתובות קי:

תנו רבנן לעולם ידור אדם בא"י אפי' בעיר שרובה עובדי כוכבים ואל ידור בחוץ לארץ ואפילו בעיר שרובה ישראל, שכל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה וכל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה, שנא' לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים. וכל שאינו דר בארץ אין לו אלוה, אלא לומר לך כל הדר בחוץ לארץ כאילו עובד עבודת כוכבים. וכן בדוד הוא אומר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים, וכי מי אמר לו לדוד לך עבוד אלהים אחרים, אלא לומר לך כל הדר בחוץ לארץ כאילו עובד עבודת כוכבים.

ז. ספרי (עקב פיסקא ז)

ואבדתם מהרה אע"פ שאני מגלה אתכם מן הארץ לח"ל היו מצויינים במצות שכשאתם חוזרים לא יהיו לכם חדשים. משל למלך שכעס על אשתו וחזר' בבית אביה אמר לה הוי מקושט' בתכשיטיך וכשתחזרי לא יהו עליך חדשים כך אמר להם הקב"ה לישראל בני היו מצויינים במצות שכשאת' חוזרים לא יהיו עליכם חדשים שירמיהו אמר ירמיה לא הציבי לך ציונים אלו המצות שישראל מצויינים בהם.

ח. רמב"ן (ויקרא יח:כה)

והנה הכתוב שאמר (דברים יז יח) ואבדתם מהרה ושמתם את דברי אלה וגו', אינו מחייב בגלות אלא בחובת הגוף כתפילין ומזוזות, ופירשו בהן כדי שלא יהו חדשים עלינו כשנחזור לארץ, כי **עיקר כל המצות ליושבים בארץ ה'** ולפיכך אמרו בספרי (ראה פ), וירשתם אותה וישבתם בה ושמרתם לעשות (דברים יא לא לב), ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה.

ט. רמב"ן (דברים יא:יח)

(יח) ושמתם את דברי אלה: אף לאחר שתגלו היו מצויינין במצות, הניחו תפילין עשו מזוזה, כדי שלא יהו עליכם חדשים כשתחזרו, וכן הוא אומר (שם שם כ) הציבי לך ציונים, לשון רש"י. וכבר כתבתי פירוש הענין, כי המצות האלה חובת הגוף הם, ודינם בכל מקום כמו בארץ, אבל יש בו במדרש הזה סוד עמוק וכבר רמזתי ממנו (ויקרא יח כה). והנה החזיר במצות האלה תפילין ודברי תורה ומזוזה כאן פעם שנית, לרמוז בהיקש הזה שנהיה חייבים בהם לאחר הגלות בחוצה לארץ, ומהם נלמוד לכל המצות שהן חובת הגוף שחיובן בכל מקום, ושנהיה פטורין בחוצה לארץ מחובת הקרקע כגון תרומה ומעשרות, כך הוא נדרש בספרי (עקב יז) וכוונת המדרש, מפני שסמך ושמתם אל ואבדתם אבל עיקר הכתוב בארץ, דכתיב (פסוק כא) למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה או יאמר "למען ירבו ימיכם", שתשובו ותאריכו בה ימים לעולם:

י. הכתב והקבלה (דברים יא:יח)

... וסיים הרמב"ן יש בענין זה סוד עמוק. ע"ש. ואני בעניי לא זכיתי להיות מאנשי הסוד, אמנם נפקחו עיני מעט כאשר הסתכלתי בדרז"ל בספרי שאמרו בזה וז"ל משל למלך שכעס על אשתו וחזרה בבית אבי אמר לה אבי הוי מקושטת בתכשיטיך כשתחזורי לא יהו עליך חדשים, כך אמר להם הקב"ה לישראל בני היו מצויינים במצות שכשאתם חוזרים לא יהו עליכם חדשים. ע"כ. כמה גדולים דברי רז"ל במשל זה, כי הודיעונו בזה גודל חיוב מצות התלויות בגוף אף בח"ל, כמו שהאשה מחוייבת להתקשט לכבוד בעלה המלך אף כשהיא מרוחקת מביתו ויושבת בבית אבי, כי אם אז תפרוק עדיה מעליה ותסיר תכשיטי' הנה היא משפלת כבוד בעלה, כאלו היא מתיאשת ממנו לעולם שלא תחזור אליו עוד, אמנם אם גם בעת רחוקה תתקשט בתכשיטי' כמו בבית בעלה, הנה היא מראה בזה גודל דבקות אהבתה אליו ותשוקתה למצוא חן בעיניו להחזירה ולשוב אל ביתו כמקדם, ככה בקיום מצות חובת הגוף בח"ל יראה לעיני כל שאין כאן יאוש מן הגאולה אבל יש תקוה ותוחלת לשוב מהרה אל בית מלך עולמים כבימי קדם.